

leerlingen aan geborgenheid; waarom de tendens tot verdergaande professionalisering en specialisering van de leraar gepaard gaat met toenevende onzekerheid, angst, onvrede en onderlinge concurrentie bij de leraren; waarom het een illusie is te menen, dat de school de grote problemen van de wereld kan binnenhalen of zelfs maar nabootsen in haar leerplan; waarom sociale vaardigheden nooit de gebruikelijke doelen en inhouden kunnen vervangen.

Uitgewerkte oplossingen biedt Von Hentig niet; hij geeft wel aan voor welke opgaven het onderwijs en de maatschappij staan, zoals:

- ontkoppeling van opleiding en inkomen, waarmee de regering zelf een begin dient te maken met betrekking tot haar eigen ambtenaren;
- opheffing van de numerus clausus;
- de opmars van centrale, genormaliseerde voorschriften en regels terugdringen ten behoeve van kleinere eenheden met eigen wil, verantwoording en identiteit;
- leraren anders op hun beroep voorbereiden, hen 'ontprofessionaliseren';
- meer tijd besteden in het onderwijs aan dat wat praktisch bruikbaar is in de maatschappij (de zogenaamde 'marketable skills');
- de bedrieglijke precisie en zogenaamde objectiviteit van toetsen laten schieten en vervangen door of aanvullen met andere vormen van toetsing, evaluatie en zelfbeoordeling.

Het boekje van Von Hentig klaagt niet aan, zoekt geen zondebokken, maar maakt duidelijk wat de problemen van het huidige onderwijs zijn, en inspireert daardoor tot het zoeken naar nieuwe oplossingen.

Hartmut von Hentig *Was ist eine humane Schule?* Reihe Hanser 211, 1976.

Hanneke
Lentz

KRITISCHE INFORMATIE OVER JEUGDLITERATUUR

Het boekje *Zozo, kritische informatie over jeugdliteratuur* is voor ieder die zich met die materie bezighoudt — en dat zou dus iedere (a.s.) onderwijzer en leraar moeten zijn — de moeite van het aanschaffen waard.

Het boekje geeft:

- algemene informatie over jeugdliteratuur, over publikaties en instituten;
- een aantal waardevolle tips uit en voor de schoolpraktijk;
- een kijkje in de commerciële keuken en op de positie van jeugdboe-

kenschrijvers;

- criteria voor de beoordeling van jeugdboeken en enkele analyses, al dan niet op grond van die criteria;
- een (vertaald) artikel.

Dat laatstgenoemde artikel, voluit: Bernard Schneider 'Vredesopvoeding en kinderboeken — de voorstelling van conflicten, conflictoplossingen en geweld in kinderboeken', lijkt mij inhoudelijk het belangrijkste. Kort iets over de inhoud. Na een historisch overzicht van eerdere pogingen kinderboeken in een 'pedagogische tegenpraktijk' te gebruiken, geeft Schneider aan dat een kritische pedagogiek er goed aan doet, zich te realiseren door welke factoren een kinder- (jeugd-)boek als opvoedingsmiddel wordt beperkt. Een boek is immers maar een klein facet van de totale beïnvloeding waaraan kinderen bloot staan, en bovendien functioneren boeken voornamelijk in middle-class en hogere milieus. Maar 'juist dat inzicht in de beperkingen is de voorwaarde voor de constructie van zinvolle d.w.z. met precieze doelstellingen omschreven en op bepaalde doelgroepen gerichte kinderboeken'.

'Vredesopvoeding' houdt in 'de overdracht van technieken om conflicten bij te leggen', en onder bijleggen wordt dan niet verstaan 'toedekken', maar oplossen van de eigenlijke contradicties. Dat houdt ook in dat dergelijke contradicties en het geweld waarmee ze gepaard gaan, niet als door het noodlot bepaalde, nu eenmaal aanwezige uitingen van agressiedrift worden gezien, maar in verband worden gebracht met reële maatschappelijke achtergronden.

In kinderboeken zou een dergelijke conflictopvoeding moeten gelden. Terecht legt de schrijver aan zijn lezers nog eens uit, dat a-politieke kinderboeken al evenmin bestaan als de a-politieke, vredige kinderwereld...

'Voorstellingen in kinderboeken moeten kinderen in staat stellen hun eigen konkrete omgeving en de totale maatschappelijke werkelijkheid op een realistische manier waar te nemen, zo dat ze de maatschappelijke bepaaldheid van hun omgeving als kind kunnen ervaren. Gelijktijdig echter — en dat is niet minder belangrijk — moet aan kinderen verduidelijkt worden dat hun omgeving historisch gegroeid is en derhalve ook veranderbaar. In kinderboeken zouden dus ook impulsen voor zelfstandig handelen moeten zitten, opdat kinderen leren de verhoudingen waarin ze leven solidair met anderen zelf vorm te geven, waarbij ze dan natuurlijk ook door mislukkingen de grenzen voor dit handelen en de daarmee verbonden belangen zouden moeten aanvaarden.' Deze algemene eis wordt vervolgens gepreciseerd, en ook aan de formele kant wordt aandacht besteed: in het algemeen zijn kinderboeken zo geconstrueerd dat ze alleen voor individueel gebruik geschikt zijn, ze zijn afhankelijk van de markt, resultaten van éénrichtingsverkeer. Wat daartegenover te stellen?

Bij het artikel staan veel literatuurverwijzingen, zodat het heel wat te overdenken en bestuderen geeft. Wat het voornoemde tot zo'n uitstekend artikel maakt, namelijk de voortdurende verwijzing naar de aan verschijnselen ten grondslag liggende maatschappelijke tegenstellingen (of, anders gezegd: naar de eraan ten grondslag liggende ideologieën), is in de andere analyses veel minder tot nauwelijks aanwezig. Dat is jammer, want *De fabriek is van ons*, *Oosterschelde windkracht tien*, *Hermelijn I en II* en *Planeet Epsilon* worden voor het overige zó geanalyseerd, dat een docent er veel aan kan hebben als voorwerk voor zijn lessen; bovendien is het feit dát verhoudingen binnen het boek 'buiten' worden doorgetrokken, al heel wat!

Laat ik met een voorbeeld proberen te verduidelijken welke laatste stap ik dan toch in die analyses mis. Een grondige analyse van twee *Hermelijn*-boeken toont hoe daarin 'liefde en zelfopoffering de enige houding vormen, waardoor mensen zin aan hun leven kunnen geven', hoe 'geluk — het hoogste doel voor de mens — wordt gevonden in aanvaarding van het bestaande', en hoe 'verandering daarin leidt tot ongeluk'. De schrijvers beëindigen hun analyse dan met de zin: 'Door liefde, leven en huwelijk op één lijn te stellen, en ze zo te idealiseren, beïnvloedt de schrijfster de lezeressen in hun zelfopvatting en in hun kijk op de werkelijkheid.' Ze gaan niet in op het feit, dat de aan die lezeressen aangeboden droombeelden versluieringen en verdraaiingen van werkelijke verhoudingen zijn, die juist kunnen aanslaan, doordat ze in de werkelijkheid buiten het verhaal óók functioneren. Eigenlijk zou je dan ook beter van 'bevestigen' van al bestaande voorstellingen, dan van 'beïnvloeden' kunnen spreken.

Juist daardoor is de weg van 'verslavend consumeren' naar 'kritische benadering' (zie het artikel 'Het jeugdboek verdient veel meer aandacht in de school') ook zoveel moeilijker aan te geven, dan de op praktische onderwijssituaties gerichte artikelen dreigen te suggereren. Dat neemt niet weg dat in die artikelen heel inspirerende en waardevolle tips staan: hoe betrek je ouders bij een schoolbibliotheek, wat kun je allemaal doen met een boek in de klas, welke zinnige eisen zijn aan boekbesprekingen door leerlingen te stellen, etc.

Maar de vraag: wat doen we nu met lezers, voor wie *Hermelijn*-boeken zozeer aansluiten bij hun eigen droombeelden over de werkelijkheid, dat ze die boeken inderdaad 'verslavend consumeren', blijft staan.

De schrijvers van *Zozo* hebben geen didactiek van tekstonderwijs beloofd in hun voorwoord, dus kunnen we die ook niet van hen eisen! Misschien hadden ze wel even het probleem kunnen aangeven, al was het maar om op pedagogische academies en lerarenopleidingen er nog eens op te wijzen, dat die didactiek dáár ontwikkeld moet worden. Het boekje *Zozo* kan heel goed als basisliteratuur dienen.

Zozo, kritische informatie over jeugdliteratuur is te bestellen door storting van Bfr. 100 of f 7,- (porto Bfr. 10 of f 2,-) op rekeningnummer 001-0351611-62 (voor Nederland 3599499) t.n.v. Pax Christi Vlaanderen, Kleine Beerstraat 20, B 2000 Antwerpen.

Wie meer wil weten over of hoe dan ook wil meewerken aan de *Alternatieve Werkgroep Jeugdliteratuur* kan eveneens terecht op bovenstaand adres.

Peter
Dekkers

WERKEN MET BOEKEN

De belangstelling van het onderwijs voor de jeugdliteratuur is de laatste jaren enorm toegenomen. Dat is goed te merken in de onderwijsbladen. *Moer en Jeugd in school en wereld* hebben themanummers gewijd aan het werken met jeugdboeken. In *Aldoende, Taal en teken, Interkom, Levende talen, Onderwijs en opvoeding, Kleuteropvoeding, De wereld van het jonge kind* en *Metamorfose* staan regelmatig artikelen over jeugdliteratuur. De oplagen van *Verkenningen op het gebied van jeugdliteratuur* en *Stimulatief* lijken vooral uitgebreid door schoolabonnementen. En er is een nieuw tijdschrift gekomen, dat zich specifiek bezig houdt met (wetenschappelijke) studies over jeugdliteratuur: *Project Jeugdliteratuur*. Naast de algemene handboeken voor opleidingsinstituten is *De onderste plank* verschenen. En ook *Plezier in boeken* dat de boekpromotie op school beoogt.

Het ligt helemaal in de lijn van deze groeiende belangstelling, dat ook de CMM (de Commissie Modernisering Moedertaalonderwijs) zich is gaan bezighouden met het literatuuronderwijs aan jonge kinderen. Op weg naar de ontwikkeling van een leerplan heeft de CMM een nota uitgegeven, *Werken met boeken*. Zoals te doen gebruikelijk in de CMM zal deze nota 'in het veld' worden besproken.

Er zijn tussen april en november vijftien discussiemiddagen georganiseerd door heel het land heen. Na deze besprekingen met kleuterleiders en onderwijzers neemt de CMM nog contact op met opleidingsinstituten. En pas daarna wordt een beslissing genomen over een leerplanontwikkeling voor literatuuronderwijs aan vier- tot twaalfjarigen. De lange weg staat beschreven in het 'vooraf' van *Werken met boeken*, dat aan elke school is toegezonden.

De discussienota is ook heel leesbaar voor degenen die niet naar de discussiemiddagen van de CMM gaan. Voor een eerste oriëntatie omtrent de taak van het toekomstig basisonderwijs met betrekking tot literatuur is het boekje geschikt. Ik zal hieronder in het kort weergeven, wat er in *Werken met boeken* te vinden is.